

В Інституті літератури

ЧЕТВЕРТІ ТЕКСТОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ, ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ СИВАЧЕНКА

22 листопада 2017 р. в Інституті літератури відбулися четверті текстологічні читання, присвячені пам'яті видатного історика літератури, фольклориста, джерелознавця й текстолога, члена-кореспондента НАН України Миколи Єфремовича Сиваченка (1920 – 1988). Цього дня йому б виповнилося 97 років. Окрім науковців відділу літературного джерелознавства і текстології, де довгий час працював М. Сиваченко, у заході взяли участь працівники відділів шевченкознавства, української класичної літератури, компаративістики. Відкрила читання *Г. Бурлака*, яка була аспіранткою М. Сиваченка. Вона коротко окреслила сферу його наукових зацікавлень, звернула увагу на особливо великий вклад у розвиток української текстології, джерелознавства й коментаторства, наголосила на визначальній ролі його розвідок – відповідальності за факти, які вводяться в науковий обіг, точності інформації. Саме це – властивість справжньої науки. Показово, що немало сучасних літературознавців також у своїй роботі керуються такими принципами. Кожна з виголошених доповідей – результат тривалих архівних розшуків, джерелознавчих знахідок і текстологічних досліджень.

О. Боронь у повідомленні “Тарас Шевченко в автобіографічних нотатках Олександри Смирнової-Россет (проблеми коментування)” зосередив увагу на важливому свідченні мемуаристки про те, що Василь Жуковський уніс свої гроші на викуп Шевченка із кріпацтва. Крім того, доповідач запропонував кілька уточнень і поправок до коментаря у виданні спогадів Смирнової-Россет. *Г. Карпінчук* виголосила доповідь “Знайомий Шевченка протоієрей Ієремія Обидовський”. У виступі, побудованому на матеріалах Центрального державного історичного архіву України, прозвучали невідомі сторінки біографії священника, про якого досі дослідники не знали нічого. Також виявлені дослідницею документи деталізують обставини створення Т. Шевченком зарисовки “Жанрова сцена”, розміщеної на другій сторінці обкладинки альбому 1845 р. Науковець Інституту української мови НАНУ *В. Задорожний* поділився сумними враженнями від нерідко безграмотних написів в експозиціях музеїв, зокрема Національного музею літератури України. Мовні помилки в публічному просторі не лише викривляють зміст конкретної фрази, а й відчутно б'ють по іміджу титульної нації. Він закликав українську інтелігенцію не бути байдужою до кожного такого випадку.

О. Федорук розповіла про непростий шлях пошуку й виявлення джерел тексту роману П. Куліша “Чорна рада”. Дослідник розглянув російську й українську версії твору як продукт єдиного творчого замислу письменника. Упродовж 1845 – 1860 рр. “Чорна рада” зазнала багатьох змін, які зафіксовані в рукописних і друкованих джерелах роману. Федорук зазначив, що до нашого часу дійшли два російські та чотири українські рукописи роману, з них один російський і один український – це повні тексти. Якщо взяти до уваги ті рукописи, які не збереглися до нашого часу, то назагал російськомовна версія “Чорної ради” від початку створення й до першого повного видання 1857 р. була виражена в чотирьох манускриптах (із них один, можливо, частково складався з конволюту відбитків). Публікацію 1860 р. було здійснено за ще одним нині невідомим джерелом – примірником роману з авторськими виправленнями. Українська версія мала шість рукописів (один із яких, вірогідно, був незавершений), п'ять із них автор створив власноруч. *О. Шубравська* у виступі проаналізувала тексти чернетки першої дії сатиричної комедії звичаїв Сидора Воробкевича “Crescentia” та новознайденого уривку рукопису п'ятої сцени його відомої комедії “Пані молода з Боснії” (1880), які написані в нетрадиційному для драматурга стилі. Доповідачка робить висновок, що виявлений рукопис – це частина першого варіанту комедії. Автор його не завершив, так само незавершеною залишилася й п'єса “Crescentia”, оскільки сатира, гротеск, карикатура не були властивими творчій індивідуальності письменника. *Л. Чернишенко*, яка зараз продовжує роботу над третім томом “Наукового опису бібліотеки Івана Франка”, поділилася ще одним невеличким відкриттям, на яке багата ця раритетна книгозбірня. Дослідниця говорила про вибір основного тексту Франкового перекладу вірша Г. Келлера “Морські думки”. В особистій бібліотеці поета зберігся першодрук – примірник ЛНВ, де рукою І. Франка зроблено правки. Саме цей текст перекладу – з урахуванням пізніших правок – є основним, і це необхідно врахувати при наступних публікаціях.

Я. Цимбал розповіла про кілька псевдонімів, які їй удалося розкрити під час роботи над матеріалами 1920-х років. Зокрема, дослідниця з'ясувала, що псевдонім Стерня, яким підписувався Михайло Лебединець (і це зафіксовано в словнику псевдонімів), належав також іншій людині. Завдяки розшукам і випадковим щасливим знахідкам у бібліотеках та архівах встановлено, що таким самим псевдом послуговувався Микола Любченко. Як випливає з джерел, цей письменник

мав псевдоніми на всі випадки творчого життя: ліричні вірші він підписував власним іменем, прозу (переважно сатиричну) – як Кость Котко, а сатиричні вірші (байки й епіграми) – як П. Стерня. Тим часом Лебединець використовував псевдо з іншим ініціалом – М. Стерня. Доповідь А. Дибі розкриває літературний контекст творчої праці Василя Симоненка під час роботи в редакції газети “Молодь Черкащини”, зокрема його знайомство та спілкування (1960 – 1963 рр.) з поетом-аматором Володимиром Березинцем. Збереглося два листи В.Симоненка до В.Березинця (від 25 жовтня та 9 листопада 1960 р.), які показують В. Симоненка в його буденній письменницько-журналістській праці й те, наскільки уважно він ставився до молодих авторів, як намагався навчити тому доброму, що вмів і знав сам. Ці лист та свої спогади про ті давні події В. Березинець дарує відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Завершальною була доповідь Г. Бурлаки про текстологічні аспекти вивчення збірки Василя Стуса “Час творчості”. Аналізуючи наукові видання збірки в 1996 і 2008 роках (у складі багатотомників В. Стуса), дослідниця розповіла про особливе місце збірки у спадщині поета, про її композицію та джерела тексту, про різні авторські правки. Хоча варіативність поезії В. Стуса вже досліджувалася літературознавцями, з текстологічного погляду це питання залишається невивченим. Наведені виразні й красномовні приклади поетичних пошуків Стуса ще раз продемонстрували, як багато говорить про творця його рукопис. Після доповіді Г. Бурлаки учасники читали висловили думки із приводу подібності текстологічних проблем творчості В. Стуса і Т. Шевченка: обом письменникам властива програмова варіативність поезії, яку часто неможливо звести до догматичної “останньої волі” автора і подати у формі “канонічного” тексту. Сучасні текстологи й видавці міркують на тим, як адекватно донести цю специфіку до читача.

Усі доповіді супроводжувало жваве обговорення.

Дочка М. Є. Сиваченка *Галина Сиваченко* подякувала за вшанування пам'яті її батька і наголосила на важливості збереження традиції таких періодичних зібрань текстологів і джерелознавців.

Отримано 5 грудня 2017 р.

Г. Б.
м. Київ

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧИЙ СЕМІНАР ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ ШУБРАВСЬКОГО

13 грудня 2017 р. у відділі шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України відбувся шевченкознавчий семінар пам'яті відомого літературознавця Василя Шубравського (до 25-х роковин смерті). Семінар відкрив заступник директора *М. Сулима*, наголосивши на важливості семінарів, що їх проводить Інститут. Адже на подібних заходах учені актуалізують дослідження минулих років, устанавлюють спадкоємність у науці, підводять певні підсумки, здійснюючи верифікацію знань.

На семінарі було виголошено п'ять наукових доповідей. *В. Мовчанюк* розглянув проблему народності і новаторства Шевченка в історико-літературних працях В. Шубравського, зробивши акцент на історико-літературному матеріалі його доробку, який і досі не втратив свого значення. Доповідь *Л. Мороз* “Шевченкіана Василя Шубравського: між істиною та ідеологією” стосувалася праці вченого про драматургію Шевченка. Дослідниця спинилася на проблемі словесних штампів, зумовлених ідеологічними причинами, і прагненні вченого з'ясувати істину попри ідеологічні обмеження. Доповідь *М. Бондаря* “Василь Шубравський: всебічність дослідницьких зацікавлень” мала синтетичний характер, оскільки її автор узагальнив творчий доробок вченого, виокремивши не тільки біографію Шевченка, його драматургію, рецепцію в літературах народів СРСР, а й спинився на роботі інтерпретативного характеру про жанри Шевченка й дослідження про маловідомі українські п'єси першої половини ХІХ ст. *А. Калинчук* прочитала доповідь про шевченківську тему в науковому доробку М. Сумцова, наголосивши на роботі дослідника над вивченням спадщини Шевченка-поета і Шевченка-митця. Вона зарахувала шевченкознавство Сумцова до історико-культурної школи. *Є. Лебідь* зробила доповідь про метатекст “Журналу” Тараса Шевченка, виокремивши такі його різновиди, як коментування, зокрема автокоментар (самоаналіз, саморефлексія), спогади, риторичні запитання. Вона говорила про жанрову неоднорідність щоденника, означивши його другу частину – повернення із заслання – як травелог.

В. Мовчанюк, Л. Мороз поділилися також своїми спогадами про Василя Шубравського. Завершуючи семінар, *О. Боронь* наголосив, що подібні заходи нагадують шевченкознавцям про здобутки попередників.

Отримано 20 грудня 2017 р.

Роксана Харчук
м. Київ